

LA NECESSÀRIA REINVENCIÓ DEL MANTENIMENT DE LA PAU

RICHARD GOWAN

Director de Nacions Unides i de diplomàcia multilateral a l'International Crisis Group (ICG)

Després de la Guerra Freda, el concepte de «manteniment de la pau» ha quedat associat principalment a les missions dels cascos blaus, autoritzades per les Nacions Unides. Durant dècades, les forces de l'ONU s'han desplegat des dels Balcans fins a l'Àfrica Central per defensar els processos de pau, protegir civils i donar suport a la consolidació a llarg termini de l'Estat. En alguns casos –de forma especialment evident a Ruanda i Bòsnia– l'ONU va fracassar. En altres llocs, com Libèria o Timor-Leste, les forces de pau van ajudar a estabilitzar estats fràgils.

No obstant això, aquesta modalitat d'operacions de pau està arribant al seu final. L'ONU compta encara al voltant de 60.000 efectius militars, policials i civils desplegats arreu del món, però des del 2014, el Consell de Seguretat no ha tornat a ordenar una gran missió de cascos blaus. Els diplomàtics dubten que les operacions encara en vigor, com la de la República Democràtica del Congo (MONUSCO), siguin útils. Tanmateix, tot i que aquest tipus de missions de manteniment de la pau posterior a la Guerra Freda sembla que estigui desapareixent, no queda clar què podria substituir-les.

La geopolítica, el canvi tecnològic i la naturalesa evolutiva de la violència política són els tres factors que determinaran com seran les futures operacions de pau, i cal plantejar-se quin efecte tindrà cadascun d'aquests factors.

A escala geopolítica, la divisió entre les potències principals tindrà com a conseqüència que el Consell de Seguretat i el sistema de l'ONU en el seu conjunt exerciran probablement un paper menor a l'hora d'assignar i gestionar aquestes operacions.

Pequín, Moscou i Washington poden trobar de vegades punts en comú sobre la necessitat de desplegar forces de pau, però això succeirà amb menys freqüència que als anys noranta o els dos mil. En canvi, organitzacions regionals com la Unió Africana o determinades coalicions *ad hoc* assumiran probablement un paper més important en el desplegament de missions, especialment davant d'intenses friccions geopolítiques.

Aquest distanciament de les Nacions Unides –constatable en el cas d'Haití, on el 2024 es va desplegar una força policial liderada per Kenya– plantejarà inconvenients. El sistema de l'ONU és burocràtic i defectuós, però funciona força bé per llançar, administrar i finançar missions a gran escala. Per contra, els blocs regionals i els grups *ad hoc* sovint tenen dificultats en aquestes tasques i és més probable que despleguin missions a curt termini i a petita escala que requereixen relativament poc suport organitzatiu. El fet és que aquestes missions més acotades poden ajudar a erradicar la violència immediata, però no proporcionaran el marc que permeti la resolució de conflictes a llarg termini.

Independentment de qui les dugui a terme, el canvi tecnològic remodelarà les operacions de pau. Moltes de les actuals missions de manteniment de la pau depenen majoritàriament de mètodes militars molt tradicionals. Les forces de pau continuen observant les fronteres en disputa des de torres de vigilància o fan la ronda com van fer els seus predecessors als anys cinquanta o seixanta. Però la nova tecnologia està transformant la guerra, i ofereix al seu torn oportunitats per redefinir el manteniment

de la pau. Cada cop més, les operacions de pau recorren als drons per supervisar grans àrees amb molt pocs efectius, i poden fer ús d'imatges de satèl·lit i dades de codi obert per rastrejar la dinàmica del conflicte.

És probable que aquestes eines tecnològiques evolucionin a gran velocitat. Els meus col·legues de l'ICG encarregats de l'estudi del canvi climàtic han mostrat que les forces de pau presents en països com Sudan del Sud podrien combinar dades sobre patrons climàtics i incidents violents per preveure l'auge de la violència associada a l'escassetat d'aigua i les inundacions. Però la tecnologia també té desavantatges per a les forces de pau. Les missions de les Nacions Unides en casos com Mali i el Líban han estat víctimes de sofisticades i intenses campanyes de desinformació en línia els darrers anys, soscavant la seva credibilitat entre la població local.

En aquest sentit, alguns especialistes en resolució de conflictes es plantegen si és possible que organitzacions com l'ONU explorin iniciatives no tradicionals de «manteniment de la pau», com la signatura d'acords entre estats per no fer ús de les armes cibernètiques en futurs conflictes, o investigar atacs cibernètics i amb armes biològiques. Aquestes idees semblen raonables sobre el paper, però el cert és que fins ara, existeixen pocs indicis que apuntin que les potències que disposen dels programes cibernètics, d'Intel·ligència Artificial o d'armes biològiques més avançats estiguin disposades que els actors multilaterals investiguin les seves capacitats o activitats. Tal vegada sigui necessària una crisi important ocasionada per alguna d'aquestes tecnologies emergents per tal que les grans potències es vegin forçades a acceptar la necessitat de vigilar-les més detalladament.

La geopolítica, el canvi tecnològic i la naturalesa evolutiva de la violència política són els tres factors que determinaran com seran les futures operacions de pau

Els factors tecnològics són només un element més dins del còctel de canvis en la naturalesa de la violència política que, segons les forces de manteniment de la pau, estan fent més difícil la seva feina. Els tipus de conflictes als quals s'enfronten les forces de manteniment de la pau han canviat al llarg de les dècades. Durant la Guerra Freda, els contingents de l'ONU es van centrar a congelar les guerres interestatals i les disputes territorials entre estats, com les que

es van produir entre Israel i els seus veïns o l'enfrontament entre el Pakistan i l'Índia al Caixmir. Després de la Guerra Freda, les forces de pau van centrar la seva atenció a posar fi a les guerres civils. No obstant això, la majoria d'aquests conflictes involucraven bàndols clarament definits –governos i grups rebels– amb sòlides estructures de comandament polític i militar.

En els conflictes actuals, per contra, intervenen una enorme varietat d'actors que multipliquen el ventall de tasques que han de dur a terme les forces de pau. No obstant això, en alguns casos, com en el conflicte entre Rússia i Ucraïna, o l'Índia i el Pakistan, les parts en conflicte continuen sent estats amb estructures militars ben establertes. Això ens porta a pensar que de resultes de la inestabilitat de l'entorn geopolític, existeix el risc que, amb més freqüència, sorgeixin guerres entre estats. De ser així, és possible que les futures forces de pau hagin de tornar als cessaments d'hostilitats propis del model de la Guerra Freda, però amb tecnologia molt més avançada.

Si fem cas dels indicadors disponibles, els actors en conflicte més perillosos a bona part del món són un compendi de xarxes criminals organitzades, milícies mal organitzades i, a l'Àfrica, Pròxim Orient i determinades parts d'Àsia, grups gihadistes. Sovint

es fa difícil incorporar actors tan diversos als processos de pau tradicionals, i a això, si sumen les reticències de molts governs a adquirir compromisos polítics amb els líders d'aquests grups.

Tampoc hi ha avui consens sobre com les forces de pau han de lidiar amb aquests actors. A nivell tècnic, les missions de pau poden incorporar més experts en temes com delinqüència transnacional, conflictes comunitaris i gihadisme per comprendre millor aquestes situacions. Algunes missions de l'ONU, com la UNMISS del Sudan del Sud, han demostrat la seva capacitat per mitjançar eficaçment en conflictes intercomunitaris i de baixa intensitat.

Però per a molts governs, especialment aquells que s'enfronten a insurgències àmplies i complexes, les forces de pau han de prioritzar l'ús de la força per aniquilar els seus rivals. L'ONU ha estat criticada en casos com Mali i la República Democràtica del Congo, on les seves forces han tingut dificultats per aturar els atacs terroristes i de les milícies. Els líders d'aquests països han recorregut així a altres proveïdors de seguretat, des de mercenaris russos fins a tropes d'estats veïns, per adoptar un enfocament més punitiu contra els insurgents. No és clar que aquestes tàctiques de mà dura funcionin i, a més, poden posar en perill la població civil. Però els governs assetjats continuaran fent-ne ús.

És probable, per tant, que el manteniment de la pau es diversifiqui en el futur. En algunes àrees, les forces de manteniment de la pau se centraran a posar fi a les guerres interestatals en què participen exèrcits nacionals cada vegada més sofisticats. En d'altres, les forces internacionals hauran de lidiar amb insurgències fragmentades en països sense vies polítiques evidents cap a

la reconciliació i la construcció estatal. Factors com els efectes del canvi climàtic i les perturbacions econòmiques exerciran una pressió addicional sobre molts d'aquests estats, estimulants conflictes comunitaris i desplaçaments que les forces de manteniment de la pau tindran dificultats per gestionar.

Tot i que les noves tecnologies podrien revolucionar les capacitats de les operacions de pau, possiblement cap organització pugui exercir el paper central en la configu-

ració del manteniment de la pau que les Nacions Unides van dur a terme després de la Guerra Freda i que diferents organitzacions adoptin enfocaments cada vegada més divergents sobre la resolució i estabilització de conflictes. Les coalicions d'estats més rics utilitzaran probablement tecnologies d'última generació per predir i donar resposta als conflictes, mentre que els més pobres tindran accés a tecnologies que dues dècades enrere eren capdavanteres, com els drons, però continuaran depenent d'eines tradicionals, com unitats d'infanteria amb escas-

sos recursos, per fer front a la majoria dels riscos de conflicte. El futur del manteniment de la pau és, en resum, tan complicat i imprevisible com el futur mateix del conflicte.

Pequín, Moscou i Washington poden trobar punts en comú sobre la necessitat de desplegar forces de pau, però això succeirà amb menys freqüència que als anys noranta o els dos mil

